

Rozhovor s Monikou Fleischmann a Wolfgangem Straussem z netzspannung.org

(u příležitosti konference Otevřená archiv, která proběhla 25. října 2008 v Jihlavě. Rozhovor vedla Lenka Dolanová, překlad: Lucia Udvardyová a Magdaléna Kobzová)

Můžete říci něco o vzniku archivu netzspannung.org?

Wolfgang Strauss: V roce 1999 jsme si uvědomili, že velká většina media artu devadesátých let by mohla jednou provždy zmizet. V devadesátých letech vzniklo mnoho přelomových prací, a to jednak v oblasti interaktivního umění, když začala být interaktivita pro oblast media artu relevantní. Proto jsme se rozhodli vytvořit platformu, která by všechny tyto práce shromáždila a uchovávala informace. To byl počáteční bod. Poté jsme vypracovali studii, která měla pomoci zjistit, jak by se to dalo realizovat. Jednalo se o náročný projekt a nebylo možné, aby byl realizován mimo nějakou instituci. Tato studie měla dokázat, že díky media artu, a zejména interaktivnímu umění, vzniknou nové formy komunikace, které budou pro společnost a odborníky zajímavé, protože umožní vznik nových způsobů zacházení s digitálními informacemi. Tato studie určila několik oblastí, které měly potenciál pro další vývoj. Jednou z nich byl například rozvoj interaktivní televize, což se nakonec neuskutečnilo. Další oblastí byly komunikační produkty (to bylo ještě před rozmachem mobilní komunikace). Pokusili jsme se identifikovat několik oblastí, v nichž by media art udával směr. Chtěli jsme najít podklady pro získání podpory archivu, od institucí jako například Ministerstvo kultury nebo sponzorů z komerční sféry.

Monika Fleischmann: Před dvaceti lety jsme začali pracovat s interaktivními médii a interaktivními media art instalacemi a před deseti lety jsme si uvědomili, že neexistuje instituce, která by o tyto práce systematicky pečovala. Sféra audiovizuální je relativně nová a nikdo se o ni dlouhodobě nestará. Německé Ministerstvo pro školství a výzkum nás poprosilo, zda bychom to nezrealizovali. Sdíleli naše přesvědčení, že velká část tohoto umění není zajímavá jen pro umělecké kruhy, nýbrž i pro celou společnost, a proto je potřebné vytvořit archiv. S Netzspannung jsme vytvořili otevřený archiv, do kterého mohou svými pracemi přispívat samotní umělci. Vypracovali jsme studii CAT – Communication of Art and Technology (Komunikace umění a technologie) a rozeslali dotazníky sto umělcům po celém světě. Měli jsme určitou představu, jak by to mělo vypadat, ale chtěli jsme slyšet i názory druhé strany. Dotazníky a studie byly startovním bodem.

Takže prvotní myšlenkou bylo shromažďování mediálního umění?

MF: Ne. Důležitou otázkou na začátku bylo, jestli to má být platforma pro tři lidi, kteří by pracovali jako redaktoři, nebo zda mají obsah zadávat jen samotní umělci, s jedním nebo dvěma techniky. Jestli se má vytvořit diskusní platforma, kde by se o tom mohlo diskutovat. V té době ještě neexistovali blogy. V průběhu vyvíjení webu jsme konzultovali s počítačovými experty, nebo lidmi, kteří pracují s databázemi. Bylo velmi složité najít vhodné spolupracovníky a dát dohromady tým, ve kterém by pracovali zároveň lidé z umělecké sféry, interaktivního designu a počítačová a internetová odborníci. Všechno jsme museli vypracovat od nuly, protože nic takového v té době neexistovalo.

Kolik lidí na projektu pracovalo?

MF: Zhruba 30 – 35. Organizovali jsme konference, workshopy, kam jsme zvali odborníky. Jádro týmu tvořilo 4 až 8 lidí, a kromě toho také programátoři. Bylo to jako budování domu, a rozhodně to nebyl malý dům. Na začátku nebyl žádný obsah, a postupně jsme ho naplnili novými modely a vytvořili partnerství, abychom získali obsah, který bude kvalitativně na vysoké úrovni. Například ve spolupráci s univerzitami jsme vybudovali sekci o výuce a vzdělávání, do níž se zapojilo 20 univerzit. Každá z nich měla výzkumné projekty zaměřené na informační technologie, digitální media art a technologie. Byl to úspěšný projekt. Jeho prostřednictvím se například vzdělávali lidé v Číně nebo v Chile, texty si překladali v (překladači) Google (původně byl projekt jen v německé verzi). Mnoho lidí nám říkalo, že se z našich materiálů učí již tři roky. Také jsme například spolupracovali se společností Burda Media z Mnichova, což je velké vydavatelství. Vymysleli jsme sérii přednášek o budoucnosti digitálního obrazu, se známými

osobnostmi, včetně Wima Wenderse, z různých oblastí, od archeologie až po architekturu a teorii médií. Tyto přednášky dodnes svědčí o přijetí digitálních médií a proměnách této recepce. Stále jsou k dispozici ve formě streamů a jsou dostupné ze všech univerzit. Když jsme s tím začali, streamovali jsme přímo do samotných univerzit. Poprosili jsme profesory a studenty, aby se shromáždili v aule, kde byl stream promítán, a také jsme nechali prostor pro otázky.

WS: Tyto streamy byly vlastně rozšířené přednáškové auly. To je důležité, protože jsme vždy chtěli propojit virtuální svět digitálních médií s každodenním životem.

MF: Dalším bodem bylo propojení více archivů. Například s archivem ZKM Mediakunstnetz jsme udělali speciální přednášku o zvuku a obrazu, s Petrem Danielsem, který zmínil různé příklady z našeho, ale i svého archivu. Vyvinuli jsme technickou infrastrukturu, která umožňovala náhled na oba archivy najednou. Je to zajímavý model, který můžou využít i jiní.

WS: Jednalo se o rozdělenou obrazovku – v jedné půlce byla možná navigace videem – projíždění jednotlivými kapitolami, takže se z videa stalo nelineární médium podobné internetu, kde si člověk může vybrat, co chce vidět. Druhá část obrazovky zobrazovala různé příklady toho, o čem se mluvilo na přednášce. Přednášky byly realizovány prostřednictvím streamů, a bylo možné je stáhnout a archivovat. Byl to takový technický vizuální přístroj kombinující různé materiály. V té době nebylo možné vytvořit centralizovaný archiv s jedním týmem a institucí, s jednou perspektivou, protože na archivu pracovalo více lidí. Tehdy bylo hlavním úkolem propojit různé archivy, i když jsou technicky, sémanticky a lingvisticky rozdílné. Naší snahou bylo vytvořit tzv. archivní adaptéry, které by fungovali na různých systémech, a lidé by se tak mohli připojit k obrovské vědomostní bance.

Asi znáte projekt Gamma, který by měl umožnit vyhledávání v různých archivech z jednoho místa?

MF: Naš projekt je jiný. Vyhledávání je jen začátek.

WS: Ten projekt neznám.

MF: Asi nejtěžším úkolem bylo najít dobrý obsah. Zorganizovali jsme soutěž Digital Sparks zaměřenou na německy mluvící univerzity v Rakousku, Švýcarsku, Německu a Lichtenštersku, protože pro nás bylo jednodušší začít jen s jedním jazykem. Digital Sparks dnes obsahuje zhruba 600 inovativních a kreativních studentských prací. Studenti své práce uploadují sami. Struktura toho, co a jak mají přidávat, je daná. Práce studentů pak ohodnotí jejich profesori. Hlavní ceny jsou rozdány třem nominovaným pracem. Evaluačního procesu se účastní 150 profesorů a celý proces probíhá online. Snažíme se do něj zapojit co nejvíce univerzit a akademických institucí, které můžou projekt využívat pro účely vzdělávání a prezentace. Je to skvělá platforma nejen pro umělce. Ačkoliv mají dnes všichni své vlastní blogy, když svoji práci prezentují na naší stránce, získají tím kontext. Zajímavou otázkou pro výzkum bylo vypracování různých archivních rozhraní (interface). Jedním z nich byl sémantický web. Další platformou byl Medienfluss, který jsme realizovali před několika týdny. Celý archiv je plynulý. Je to jako by jste se dívali na tekoucí řeku, vyberete si obraz, klíčové slovo nebo autora, který vás zaujme, a vidíte tak, co je v archivu. Existuje několik rozhraní, například sémantická mapa, která ukazuje, co je uvnitř archivu. Když navštívíte knihovnu nebo fyzický archiv, vždy je tam někdo, kdo vám pomůže. Snažili jsme se vytvořit co nejvíce rozhraní, která by lidem pomáhala při vyhledávání. Kurátor, umělec nebo novinář mají různé zájmy, a tato vizuální rozhraní jim pomáhají najít to, o čem ještě možná ani nevědí.

Jak se budou v budoucnosti díla dostávat do databáze? Říkali jste, že studenti je tam můžou přidávat sami?

MF: Je to pořád otevřený kanál, samozřejmě s rizikem, že některé práce nebudou až tak zajímavé. Ale to nevadí, je to jen malá část z celku. Vytvořili jsme newsletter, Netzkollektor, ve kterém informujeme o nových příspěvcích za poslední měsíc. Dnes je to už jednodušší díky blogovým systémům. V současné době je také opět čím dál důležitější otázka autorských práv.

Jak se bude Netzspannung v budoucnu rozvíjet a jak plánujete zapojit veřejnost?

WS: Pokud jde o další vývoj archivu, jsou tady dvě oblasti: jednou je obsah, do něž je potřeba zapojit komunitu. Je důležité zajistit, aby obsah, který bude komunita vytvářet, splňoval určité požadavky. Tohle je spíše záležitost komunikace. Po technické stránce ještě zbývá hodně práce. Například propojení archivů, různé jazykové verze a podobně. V budoucnu bychom chtěli zajistit financování z evropských grantů, aby naše platforma získala více mezinárodní charakter. Momentálně je většina obsahu v němčině a něco v angličtině. Druhou otázkou je, jak zapojit veřejnost? Právě proto organizujeme výstavy, které se zabývají problémem vystavování archivu v muzeu nebo galerii. Nestačí totiž vystavit malou obrazovku a říct: „Pojďte se podívat na archiv“.

MF: Nestačí mít archiv jenom online. I když je hodně známý a má třeba sto padesát tisíc návštěvníků měsíčně. A tihle návštěvníci se nejenom dívají – oni tam také pracují, stahují si materiál, příspěvky z konferencí, videa. Je vidět, že s tím materiálem pracují dál, učí nebo dělají výzkum. Je to velice zajímavé sledovat. Chtěli by jsme to udělat ještě více mezinárodní, aby více lidí přicházelo se svými projekty. Proto je důležité umístit archiv také ve veřejném prostoru. Teď právě probíhá v ZKM v Karlsruhe výstava, kterou pořádá Peter Weibel, a která se jmenuje YOU_ser. Tam máme tři velké instalace/projekce různých rozhraní pro vstup do archivu – Sémantickou mapu, Media Flow a soutěž Digital Sparks. Máme na to opravdu dobré odezvy. Když to lidé vidí jako velkou projekci, objeví tam i věci, kterých si předtím na stránce nevšimli. Proto je pro nás důležité mít i jiné místo prezentace, než jen internet. Náš výzkumný ústav je na poměrně izolovaném místě, v zámečku v parku, kdežto ZKM je významné místo pro prezentaci mediálního umění. Díky instalacím mohou návštěvníci jakoby vejít do archivu, zkusit různé dveře k různému obsahu.

Viděla jsem záznam z konference Open Archive, kterou jste organizovali, a tam jste rozvíjeli myšlenku archivu jako domu, nebo místa. Myslím, že pro tenhle druh archivu je prostorová metafora velice důležitá.

WS: Když to porovnáte s jinými médii, s nimiž je veřejnost dobře obeznámena, jako například film nebo dokumentární film, lidé vědí, co to je. Dokonce i videoart je teď poměrně hodně uznáván. Mediální umění tak úplně ne. Lidé si myslí, že je to příliš komplikované. Několikrát jsme se obrátili na televizní pracovníky, kteří dělají programy o kultuře, aby vytvořili sérii pořadů o mediálním umění, jenomže neprojevíli zájem. Myslí si, že lidi by to nezajímalo, že je to příliš složité. Když jsme však vytvořili tato velká rozhraní v muzeu, zjistili jsme, že to není pravda. Lidé chtějí vidět díla, která pracují s médii, která oni denně používají, a zároveň je jistým způsobem reflektují, ať již hravě nebo důmyslně. Takže otázkou je spíš způsob, jak lidem zpřístupnit mediální umění. Dále bychom se chtěli ubírat směrem vytváření automatických mechanismů, nazýváme je automatické kanály novinek – již máme za sebou první demoverze, takže víme, že podobné věci jsou možné. Podobný inteligentní mechanismus by byl schopen využívat archivy, jež jsou z principu pasivní, jako zdroj informací, tahat z nich data na základě klíčových slov a vytvářet z nich příběhy, které by později mohly třeba i do televize. Takto vytvořené příběhy by měly určitou naraci a obsahovaly by klíčová slova z oblasti mediálního umění. Byl by to takový příběh na principu montáže. Tímhle způsobem by se statický archiv stal vlastně neviditelným, i když už teď je, jelikož se nachází na harddiscích, k nimž lidé nemají přístup. Narativní forma podobná filmu by vnesla do archivu aspekt média založeného na plynutí času. Když si prohlížíte archiv přes webstránku, proklikáváte z jedné stránky na druhou a neustále ztrácíte kontext, protože je nevidíte pohromadě, ale každou samostatně. Otázkou je, jak je uvést do kontextu. Jednou z možností je například sémantická mapa, která vytváří krajinu dat, přes kterou můžete navigovat - to je prostorová metafora. My pracujeme na časové metafoře, abychom tak dostali obsah ven z archivu. Sbíráni a hromadění materiálu, které bylo před deseti lety nejdůležitější, už není tak náročné.

MF: Sbíráni znamená hodně práce, nijak zvlášť technicky nebo strukturně náročné, ale stejně hodně práce. Je také potřeba se rozhodnout pro určitou kategorizaci. To může být někdy velký problém, proto by měli být zapojeni také profesionální archiváři a knihovníci, kteří jsou podobné problémy zvyklí řešit. Je potřeba to vše probrat. Například s lidmi, kteří dělají filmové archivy nebo

podobně.

Na vaši stránce mají lidé možnost vytvořit si profil a pracovní plochu. Myslíte, že lidé, kteří tuhle možnost využívají, jsou často kontaktováni pro spolupráci jinými lidmi? Máte nějaké ohlasy, jak se jim tam pracuje a jestli to považují za užitečné?

MF: Ano. Když jsme začínali před deseti lety, ještě nebyly rozšířené blogy. Dnes mají lidé blogy a tam si také dělají své profily. Pro nás to není tak podstatné, náš systém je pro tohle dost obtížný a komplikovaný. Když jsme s Netzspannung začínali, spousta lidí, kteří dělali malé festivaly, interaktivní média nebo tanec, u nás chtělo mít svou stránku a svůj profil. Bylo to možné, ale taky poměrně složité a brzy se objevily technologie, které to dělaly mnohem jednodušeji a laciněji, takže si lidé dělali svoje profily a stránky jinde. Myslím, že idea profilu najde dobré uplatnění třeba v archivech dokumentárních filmů, protože jich je hodně a je zajímavé být v určitém kontextu. Kontext je velice důležitý. V oblasti mediálního umění tolik důležitý není. Vskutku záleží, čeho je to archiv. V tyhle oblasti si lidé dělají své vlastní stránky, vlastní profily. Například interaktivní designéři chtějí, aby je našly firmy, umělci chtějí, aby je našly galerie a muzea. Mělo být tam proto být určité specializované zaměření. Netzspannung je nyní již sedm let online, od roku 2001. Plus roky přípravy a začínání. Teď je z našich záznamů přednášek vidět, co se za tu dobu událo. Máme množství zajímavých přednášek, jsou zajímavé dnes a v budoucnu budou možná ještě víc. Nejedná se o nejvýznamnější jména, jde o cestu, kterou mediální umění za tu dobu prošlo. Nyní chceme archiv zmrazit, takřikajíc archivovat archiv, vystavit ho například v ZKM, kde jej lidé budou moct používat a jít dál s mnohem jednodušší technologií. Protože samotná platforma je hodně speciální a velice dobrá. Všichni výpočetní technici nám záviděli, protože oni neměli tak skvělý nástroj. Je ovšem hodně komplikovaný. Obsah je také dost speciální, protože má široký záběr. Byl to též výzkum uživatelského rozhraní a mnohých inovací pro interaktivní média. Proto bychom jej chtěli zmrazit jako umělecké dílo samo o sobě. A pak se pohnout dál.

WS: Vývoj média je také možné vidět směrem ke specializaci a zaměření na jednu konkrétní službu. Netzspannung toho nabízel hodně a mnohdy to bylo pro lidi příliš nepřehledné.

MF: Ano, redukce nebo zúžení zaměření je vždy důležité. Je potřeba přemýšlet, jestli je tohle náš hlavní zájem nebo se tomu už někdo věnuje, třeba lépe. A pak se zaměřit na propojování své práce s dalšími.

WS: Myslím, že dnes opravdu chybí kvalitní editování. Protože materiál je velice kvalitní, ale jsou to určité výseky, které potřebují upravit a dát do souvislosti. Mladí lidé dnes nemají problém najít špatně placenou nezajímavou práci, ale je problém sehnat dobrou práci. Přišli jsme s návrhem pro městské zastupitelství i další organizace poskytující dotace, jak vytvořit určitý editorský okruh mladých lidí, kteří by upozorňovali na zajímavé projekty v oblasti elektronické nebo digitální kultury ve městě. Běžné kulturní a umělecké projekty jsou víceméně dobře financovány, Netzspannung má však problém s pokrytím výdajů za editování, protože je to opravdu hodně pomalá a náročná práce.

MF: Jak jsem říkala, když jsme začínali, z těch asi 35 lidí se jich 15 zabývalo přímo editováním a organizováním konferencí nebo přednášek a tudíž také přísunem nového materiálu do archivu. V té době se na univerzitách na žurnalistice teprve začínaly učit blogy a e-žurnalizmus a my jsme v tom pomáhali. Je vždy důležité najít pro svůj projekt vhodné partnery. V té době jsme na Netzspannung nezavedli žádné reklamy, google reklamy ještě neexistovaly, reklama na internetu ještě nebyla vůbec rozvinutá. Postupně jsme se přesvědčili, že je již od začátku obře uvažovat nad možnostmi, jak získat díky portálu nějaké prostředky, a tudíž trochu víc nezávislosti. Když jsme žádali umělce a autory o umístění jejich děl nebo textů na Netzspannung, opakovali jsme jim, že prohlížení a stahování jejich děl bude vždy zadarmo. Později zjistíte, že náklady na servery a technické zabezpečení rostou a že je nutné se poohlédnout po nějakém silném partnerovi.

Rozhovor vznikl v rámci projektu podpořeného MŠMT v NPVII-E (lidské zdroje); Metodika výuky a formy vědecké spolupráce s použitím audiovizuálních archivů v mezioborovém prostředí.